

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra školní a sociální pedagogiky

MOŽNOSTI DĚTÍ PO ODCHODU Z DĚTSKÉHO DOMOVA
OPTIONS FOR YOUNG PEOPLE LEAVING CHILDREN'S HOMES

Bakalářská práce

GABRIELA GROESLOVÁ

Vychovatelství

Kombinované studium

Vedoucí práce: PhDr. Jarmila Mojžíšová, Ph.D.

PRAHA 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně pod vedením PhDr. Jarmily Mojžíšové, Ph.D. V práci jsem použila informační zdroje uvedené v seznamu.

V Praze dne

.....

Poděkování

Chtěla bych poděkovat PhDr. Jarmile Mojžíšové, Ph.D. za odborné vedení, pomoc a rady při zpracování této práce.

Anotace

V teoretické části této práce jsou stručně shrnuty formy ústavní výchovy a vliv této výchovy na dítě. Dále jsou popsány projekty, které v současné době nabízí pomoc dětem, které ukončují ústavní výchovu a odcházejí do samostatného života.

Praktická část je zaměřena na jeden konkrétní projekt. Je zde stručně popsán jeho průběh v zúčastněných dětských domovech a zkušenosti dětí. Cílem této části práce je ověřit několik hypotéz, týkajících se jak úspěšnosti projektu, tak připravenosti dětí končících ústavní výchovu.

Klíčové pojmy:

dětský domov

diagnostický ústav

ochranná výchova

preventivně výchovná péče

rodinná skupina

ústavní výchova

výchovný ústav

Annotation

In the theoretical part of my thesis there is a brief summary of forms of institutional education and influence of the education on children. It also describes projects that offer help and support to young people leaving institutional care and beginning their self-dependent life.

The practical part of the thesis focuses on one specific project. It describes the course of the project in the children's homes that took part in it and experience of the children living in these homes. The goal of the practical part is to prove hypotheses concerning both the effectiveness of the project and preparedness of young people leaving institutional care.

Key words:

creche

diagnostic institution

preventive care

preventive educational care

family group

institutional upbringing

educational institution

Souhlasím s půjčováním diplomové práce v rámci knihovních služeb

OBSAH:

1	ÚVOD.....	8
2	ÚSTAVNÍ VÝCHOVA.....	9
2.1	Diagnostický ústav.....	10
2.2	Dětský domov.....	11
2.3	Dětský domov se školou.....	12
2.4	Výchovný ústav.....	13
2.5	Preventivně výchovná péče.....	13
3	DĚTSKÉ DOMOVY V ČR.....	15
3.1	Příčiny umístování dětí do dětských domovů.....	17
3.2	Vliv výchovy v dětských domovech na vývoj dítěte.....	18
4	UKONČENÍ ÚSTAVNÍ VÝCHOVY.....	22
4.1	Rozmarýna.....	22
4.2	Nejsi sám.....	24
4.3	Sámovka – Vhled.....	26
4.4	Nadace T. Maxové.....	28
4.5	Centrum J.J.Pestalozziho, o.p.s.....	30
4.6	Šance pro budoucnost.....	32

PRAKTICKÁ ČÁST

5	ŠANCE PRO BUDOUCNOST V PLZEŇSKÉM KRAJI.....	34
5.1	Přínos projektu	35
5.1.1	DD Domino Plzeň.....	37
5.1.2	DD Horšovský Týn.....	38
5.1.3	DD Kašperské hory.....	39
5.1.4	DD Nepomuk.....	40
5.1.5	DD Planá.....	41
5.1.6	DD Staňkov.....	42
6	KVALITATIVNÍ ŠETŘENÍ.....	44
6.1	Dotazníková metoda.....	44
6.1.1	Analýza dat.....	45
6.1.2	Sumarizace získaných dat.....	49
6.2	Závěr dotazníkového šetření.....	50
7	ZÁVĚR.....	52
8	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	54
9	PŘÍLOHY.....	56

1 ÚVOD

“V České republice žije, podobně jako v jiných evropských zemích, 1% dětí (kolem 20.000), které nemohou vyrůstat ve své vlastní rodině. Pouze 2% z této skupiny jsou úplní sirotci, kdežto 98% jich svou vlastní rodinu má, ale ta se o ně z nejrůznějších důvodů nemůže, nechce nebo neumí starat.”¹

Velkým problémem dětí z dětských domovů je jejich zařazení ve společnosti po ukončení ústavní výchovy. Několik let jsem pracovala jako vychovatelka v dětském domově, setkala jsem se proto s reálnými problémy těchto dětí. Cílem práce je upozornit na největší překážky při řešení tohoto tématu, zároveň na úsilí a snahu mnoha lidí, kteří se snaží tento problém řešit. Současně bych pomocí dotazníku, směřovanému konkrétním dětem ráda zjistila, zda si myslí, že se věci mění k lepšímu, zda mají pocit, že nové formy pomoci jsou přínosem a o čem se domnívají, že by se ještě mělo nadále zlepšovat.

Ve své práci jsem se zaměřila na dětské domovy v Plzeňském kraji jednak z toho důvodu, že jsem právě v jednom z nich pracovala a také proto, že projekt „Šance pro budoucnost“, který v tomto kraji probíhal, byl dle mého názoru přínosný. Na některé otázky našel odpověď, zároveň rozkryl největší problémy, které se ještě musí nadále řešit.

---

¹ Matějček, Z. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Portál, 1999, s.31

TEORETICKÁ ČÁST

2 ÚSTAVNÍ VÝCHOVA

“Ústavní péče je v současnosti nezastupitelná. Její kvalita je odrazem úrovně, možností a priorit celé společnosti. Pro mnohé děti představuje jediné reálné řešení jejich závažných, často život a zdraví ohrožujících problémů. Přestože nemůže nahradit harmonickou rodinnou péči, její výhodou je, že je poskytovaná kvalifikovanými pedagogickými pracovníky v materiálně plně saturovaném a zdravotně zajištěném prostředí. Celkový trend vývoje příslušných školských zařízení směřuje k moderním domovům rodinného typu se stabilním výchovným klimatem.”²

Ústavní výchova bývá nařízena, je-li výchova dítěte vážně ohrožena, vážně narušena, nebo z jiných vážných důvodů. Toto opatření ukládá soud v občanskoprávním řízení nezletilým mladším 18 let. Nedojde-li k jejímu zrušení, trvá do 18 let věku dítěte, v některých případech ji lze prodloužit do 19 let. Institut ústavní výchovy je nejčastěji využíván u dětí, které mají výchovné problémy ve škole, nebo v rodině, nebo vyrůstají v patologickém rodinném prostředí. Ústavní výchova se nařizuje též jedincům, u nichž dochází k poruchám chování a sociálních vztahů asociálního charakteru, příp. antisociálního charakteru. Tento nástroj může být využit i v případě, kdy rodiče nemohou o dítě pečovat, případně je-li dítě týráno, zanedbáváno nebo zneužíváno.

---

² Janský, P. *Problémové dítě a náhradní výchovná péče ve školských zařízeních*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2004, s.48

Mezi zařízení ústavní výchovy patří:

- diagnostický ústav
- dětský domov
- dětský domov se školou
- výchovný ústav
- preventivně výchovná péče

Ústavní a ochranná výchova představují pro zbavení rodičovské zodpovědnosti druhý nejzávažnější zásah do rodinných vztahů. Lze jej použít tehdy, jestliže předcházející výchovná opatření (napomenutí, dohled, omezení) nesplnila svůj účel a dítěti není možné zabezpečit vhodné rodinné prostředí mimo původní rodinu, která buď neexistuje, nebo selhala při plnění svých funkcí.

Z psychologického hlediska je ústavní výchova vhodná pouze jako přechodné řešení po odebrání dítěte z rodiny, než je pro něj nalezena jiná vhodná rodina (osvojitelská, pěstounská, apod.) nebo než se dítě může vrátit zpět do původní rodiny. Soud je proto povinen před jejím nařízením vždy zkoumat, zda výchovu dítěte nelze zabezpečit náhradní rodinnou péčí, která má přednost před výchovou ústavní. (zákon č.109/2002 Sb.)

2.1 Diagnostický ústav

Diagnostický ústav plní úkoly diagnostické, výchovně vzdělávací, terapeutické (v oblasti psychologické, sociální, pedagogické), organizační, metodické a

koncepční.

Rozmístování svěřenců do odpovídajících dětských domovů a výchovných ústavů probíhá na základě výsledků komplexního speciálně pedagogického, psychologického a sociálního vyšetření, s přihlédnutím k jejich zdravotnímu stavu.

Diagnostický ústav poskytuje po dobu nezbytně nutnou, nejdéle však po dobu tří pracovních dnů, péči dětem a mladistvým s nařízenou ústavní výchovou nebo uloženou ochranou výchovou, zadrženým na útěku z jiných zařízení, popřípadě na útěku z místa dočasného pobytu či podmíněného umístění.

Diagnostický ústav se vnitřně člení na čtyři pracoviště, relativně samostatná oddělení. Tvoří je pracoviště diagnostické, výchovně vzdělávací, sociální práce a záchytné. Základní organizační jednotkou je výchovná skupina. V diagnostickém ústavu jsou zřizovány nejméně tři výchovné skupiny. V jedné skupině mohou být nejméně čtyři, nejvíce šest svěřenců. Vyjimky z tohoto počtu může v opodstatněných případech udělovat ministerstvo.

Diagnostické ústavy jsou diferencovány podle věku svěřenců, popřípadě i podle pohlaví. Pro mladistvé svěřence, kteří již neplní povinnou školní docházku, jsou zřizovány diagnostické třídy, v nichž je zajišťována jejich příprava na budoucí povolání. Počet žáků ve třídě se shoduje s počtem svěřenců ve výchovné skupině.

2.2 Dětský domov

Výkon ústavní výchovy svěřenců bez vážných poruch chování zajišťují dětské domovy. Základní organizační jednotkou je koedukovaná rodinná skupina dětí zpravidla různého věku a pohlaví. Struktura i denní režim a systém komunikace, včetně

hospodaření se svěřenými prostředky, má za úkol přizpůsobit dětský domov co nejvíce zvyklostem běžné rodiny. Takováto rodinná skupina může mít nejméně pět, nejvíce osm svěřenců, v závislosti na jejich mentální a zdravotní úrovni. Sourozenci se vzhledem k žádoucímu udržení rodinných vazeb zpravidla zařazují do jedné skupiny. V dětském domově je možné zřídit nejméně dvě, nejvíce šest rodinných skupin. Vyjímky z tohoto počtu uděluje ministerstvo.

2.3 Dětský domov se školou

Dětský domov se školou je institucionální zařízení pro výkon ústavní výchovy pro děti se závažnými poruchami chování. V těchto zařízeních plní povinnou školní docházku, v některých případech setrvávají v zařízení i po ukončení povinné školní docházky (studium na SOU, SŠ v dostupnosti DDŠ)

Děti jsou do zařízení umístěny prostřednictvím dětských diagnostických ústavů, a to na základě soudního rozhodnutí o ústavní výchově, resp. předběžného opatření. Důvodem umístění jsou poruchy chování, poruchy v oblasti morálně volných vlastností, narušený vztah ke vzdělání či k okolí, popř. nevhodné rodinné prostředí či narušené vztahy v rodině. Vyjimečně zajišťuje i péči o děti s ochrannou výchovou. Součástí domova je škola s počtem 8 žáků ve třídě. Po ukončení povinné školní docházky, pominou-li důvody nařízení ústavní výchovy, odchází děti do rodin, nebo jsou přemístěny do následných zařízení, která zajišťují jejich vzdělávání v učebních oborech.

2.4 Výchovní ústav

Výchovní ústav pečuje o děti, které ukončily povinnou školní docházku, se závažnými poruchami chování, u nichž byla nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova. Ve vztahu k dětem plní zejména úkoly výchovné, vzdělávací a sociální.

Základní organizační jednotkou ve výchovném ústavu je výchovná skupina, v níž mohou být umístěny děti různého věku a pohlaví. Výchovná skupina může mít nejméně pět, nejvíce osm svěřenců v závislosti na jejich mentálním či zdravotním postižení nebo na míře obtížnosti výchovného působení. Ve výchovném ústavu je možné zřídit nejméně dvě, nejvíce šest výchovných skupin.

Výchovné ústavy se zřizují odděleně pro děti s nařízenou ústavní výchovou a uloženu ochrannou výchovou, popřípadě jako výchovný ústav nebo výchovná skupina pro děti, které vyžadují výchovně léčebnou péči. Jako jeho součást se zřizuje základní nebo speciální škola, může být zřízena i střední škola.

2.5 Preventivně výchovná péče ve školských zařízeních

Institucionální preventivně výchovná péče ve školských zařízeních probíhá ve střediscích výchovné péče pro děti a mládež, která jsou organizační součástí diagnostických či výchovných ústavů, nebo mohou být zřizována i samostatně. Poskytují všestrannou preventivně výchovnou péči dětem a mladistvým s negativními a patologickými projevy chování, pokud nejsou důvody pro výkon ústavní výchovy nebo

ochranné výchovy přímo v zařízeních.

Ve střediscích jsou ambulantní, celodenní a lůžková pracoviště. V lůžkových se ocitají jedinci, u kterých pouhá ambulantní intervence nedostačuje. Zde setrvávají asi dva měsíce. Po dobu pobytu se s nimi intenzivně pracuje podle individuálního výchovně vzdělávacího plánu. Ti, kteří selhávají i zde a pokračují v asociálních projevech, jsou posléze umísťovány na základě rozhodnutí soudu v zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy. (Pilař, 2004)

3 DĚTSKÉ DOMOVY V ČR

“Dětské domovy , ještě donedávna stojící na periferii zájmu společnosti, humanizují svůj obsah a zásadními koncepčními změnami reagují na aktuální potřeby dneška. Přibývá dětí s kombinovaným postižením, s poruchami chování a dětí bezprizorních. Místo úbytku dětských domovů jsme svědky jejich nárůstu. Důvodem je rušení velkokapacitních zařízení a budování dětských domovů rodinného typu.”³

Dětský domov je dvojího typu: **rodinný** – předpokládá se dlouhodobý pobyt, **internátní** – předpokládá se krátkodobý pobyt. Krátkodobým pobytem dítěte se rozumí doba nejvýše 2 let. Do dětských domovů se zařazují společně chlapci a dívky, zpravidla od 3 do 18 let, případně do ukončení přípravy na povolání. Do dětského domova jsou vřazovány prostřednictvím diagnostického ústavu příslušného regionu.

Dětský domov **internátního typu** – základní organizační jednotkou je výchovná skupina, která může být věkově a podle pohlaví buď heterogenní nebo homogenní. Do výchovné skupiny bývají zařazovány i děti zdravotně oslabené, nebo je u nich třeba počítat se zvláštním režimem, který by důsledky zdravotního postižení zmírňoval. Počet dětí ve skupině se řídí podmínkami a typem zařízení a pohybuje se od 8 do 15 dětí.

V jednom dětském domově internátního typu jsou nejméně tři, nejvíce šest výchovných skupin. Z výchovných důvodů se může zřídit skupina pro děti předškolního věku nebo pro mládež starší patnácti let, případně rodinná buňka. U dětí z dětských

---

³ Vocilka, M. *Dětské domovy v České republice I.*, Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 1999, s.7

domovů internátního typu se často vyskytuje deprese převážně ze zpracování zátěžových životních situací. Často u nich lze pozorovat kolísavou až smutnou náladu, zpomalené myšlení, nezájem o jakoukoli činnost, sníženou výkonnost s celkovou únavností, vyhledávání samoty, uzavřenost, vytváření nelogických závěrů o své bezcennosti, různé přechodné poruchy chování (šaskování, neklid, agresivita), tělesné potíže (bolesti hlavy, břicha, poruchy spánku) , prožívání nejistoty, úzkosti a strachu, atd.

Dětské domovy internátního typu jsou rodinnému prostředí nejbližší. Režim, prostředí a způsob výchovy se zde podobají běžnému internátu, z kterého se vracejí děti zpět k rodičům. Ovšem děti z těchto dětských domovů se většinou nemají kam vrátit. A místo předpokládaného dvouletého pobytu zde často stráví řadu let.

Dětské domovy **rodinného typu** – základní organizační jednotkou je rodinná buňka, kterou tvoří kolektiv dětí a mládeže, jehož způsob života i prostředí jsou přizpůsobeny životu v rodině. V jednom dětském domově rodinného typu jsou nejméně dvě, nejvíce deset rodinných buněk. Rodinná buňka je osmičlenná až desetičlenná. Sourozenci se zásadně zařazují do jedné výchovné skupiny nebo do jedné rodinné buňky.

Děti navštěvují školu v místě dětského domova. Výchovně vzdělávací cíle jsou dosahovány běžnými výchovnými a vyučovacími metodami za použití stávajících učebních pomůcek. Speciálně pedagogická péče je zde uplatňována zejména v individuálním přístupu, a to po dobu pobytu dítěte v dětském domově. Individuální péče je dětem poskytována zejména v mimoškolní době, v době přípravy na vyučování a během trávení volného času. (Vocilka 1999)

3.1 Příčiny umístování dětí do dětských domovů

Nejčastější příčinou umístění dítěte do dětského domova je neplnění některých ze základních funkcí rodiny. Rodina jako významná společenská instituce plní řadu závažných funkcí. Důležitou úlohu mají ty činitele, které ovlivňují psychický vývoj, utváření osobnosti a socializaci dítěte.

Helus uvádí devět základních psychologických funkcí rodiny:

- uspokojuje základní, primární potřeby dítěte
- uspokojuje potřebu organické přináležitosti dítěte
- dává dítěti již od nejútlejšího věku akční prostor
- dává dítě do vztahu k věcem rodinného vybavení
- dává dítěti bezprostředně působící vzory a příklady
- zakládá, upevňuje a dále rozvíjí vědomí povinnosti
- dává dítěti příležitost vejít do mezigeneračních vztahů
- navozuje v dítěti představu o širším okolí, o společnosti a světě
- je prostředím, kde se mohou svěřit, očekávat radu a pomoc: je útočištěm v situacích životní bezradnosti (Helus, 1992)

Pokud rodina neplní některé z uvedených funkcí, stává se rodinou dysfunkční. Existují také případy psychologicky afunkčních rodin. Afunkční rodina své funkce neplní a působí na ní negativní vlivy.

„Dysfunkční rodina je pro rozvoj dítěte tak velkou hrozbou, že společnost volí v takovém případě stále častěji jako jediné řešení odnětí dítěte a hledání optimálních forem náhradí péče o ně.“⁴

---

4 Helus, Z. *Sociální psychologie pro učitele*, Praha: Karolinum, 1992, s.48

Závěry prováděných výzkumů dokládají, že na riziku špatného zacházení s dítětem se podílejí určité vlastnosti rodičů
„Určité vlastnosti rodičů zvyšují riziko špatného zacházení s dítětem (je možné předpokládat, že tyto vlastnosti snižují pravděpodobnost přijatelného chování k lidem obecně):

- *nedostatky v sociální orientaci, omezená schopnost empatie, nepochopení potřebám jiného člověka, rigidita, osamělost a problémy v mezilidských vztazích;*
- *problematické sebehodnocení, nízká sebeúcta, neuspokojení s rodičovskou rolí;*
- *rizikové chování, které se projevuje nedostatečnou sebekontrolou a nízkým sebeovládáním, impulzivitou a potřebou projevit negativní city;*
- *špatná zkušenost z vlastního dětství: 70% lidí, s nimiž v dětství rodiče nezacházeli přiměřeným způsobem, má sklon se chovat podobně. (Tento fakt je, na rozdíl od předcházejících, spíše vysvětlení příčiny, proč k takové změně osobnosti došlo).*

Rodina se může stát zdrojem zátěže a příčinou vzniku psychických problémů, event. závažnějšího narušení osobnosti svých členů.”⁵

3.2 Vliv výchovy v dětských domovech na vývoj dítěte

Ze studií dětí vyrůstajících v kolektivních zařízeních mimo vlastní rodinu nebo i ve vlastních rodinách, které však svou funkci neplnily, jsme mohli odvodit několik základních psychických potřeb, které musí být v náležitě míře a v pravý vývojový čas uspokojeny, aby se dítě mohlo vyvíjet ve zdravou osobnost (Langmeier, Matějček, 1974):

---

⁵ Vágnerová, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*, Praha: Portál, s.r.o., 2004, s.592

1. **Potřeba stimulace**, tj. náležitého přívodu podnětů co do množství, kvality a proměnlivosti. Uspokojení této potřeby vede organismus k aktivitě.
2. **Potřeba smysluplného světa**. Mají-li se z jednotlivých podnětů stát poznatky a zkušenosti, musí být v těchto podnětech nějaký řád, smysl. Uspokojení této potřeby umožňuje dítěti učit se, nabývat zkušenosti, přizpůsobovat se životním podmínkám, osvojovat si účelně pracovní postupy i strategie společenského chování aj.
3. **Potřeba životní jistoty**. Uspokojení této potřeby zbavuje člověka úzkosti, dodává mu pocit bezpečí a umožňuje mu cílevědomou aktivitu poznávací, pracovní, společenskou. Je naplňována především v mezilidských citových vztazích.
4. **Potřeba pozitivní identity**, vlastního „já“, znamená pozitivní přijetí sama sebe a své společenské hodnoty. Opakem identity je anonymita. Patříčná sebeúcta i patřičné sebevědomí jsou podmínkou uspokojivého zařazení ve společnosti.
5. **Potřeba otevřené budoucnosti**, naděje a životní perspektivy. Umožňuje uspokojivé prožívání osobního běhu života. Ztráta životní perspektivy (uzavřená budoucnost) vede k zoufalství.

*„Zjistilo se, že asi jen čtvrtina či pětina dětí z ústavní populace je poměrně dobře zadaptovatelná. Ostatní děti mají těžkosti a poruchy rozličného druhu a intenzity, a to v chování, citění a učení“.*⁶

Zelina předpokládá, že osobnost dětí, vyrůstajících v ústavní péči, je primárně určovaná motivací. Na této hypotéze staví svoji teorii deprivace, že

---

⁶ Vocilka, M. *Dětské domovy v České republice*, Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 1999, s.7

základním následkem deprivace je narušení dynamicko – motivačního a regulačního systému osobnosti vyplývající z nestimulování orientačního a pátracího reflexu, nepodporování poznávacích aktivit v raném dětství. Ostatní zvláštnosti pokládá za odvozené. Institucionalizované děti se vyznačují nedostatkem iniciativy po poznání, sebezdokonalování, nedostatečně rozvinutou poznávací potřebou. Z toho podle autora vyplývá potřeba rehabilitace motivace ústavních dětí, která je prvním krokem k celkové rehabilitaci osobnosti.

„Zásadní vliv na formování osobnosti dítěte má rodina. Pokud neplní svoji funkci, dítě zpravidla strádá, prožívá zklamání. Uspokojování jeho potřeb bývá ohroženo. V důsledku toho může mít problémy s orientací v mezilidských vztazích, může prožívat *nedůvěru v sebe sama, může pochybovat o svých schopnostech a dovednostech. Takový jedinec zpravidla neumí čelit déletrvajícím neúspěchům a stresu, neumí přijímat odpovědnost za své chování. Vytváří si svůj vlastní svět s odpovídajícím systémem hodnot. Na základě tohoto stavu se u něj v důsledku spíše negativních životních zkušeností může vyvíjet nenávisť a agresivita.*”⁷

K problematickému psychosociálnímu vývoji dítěte dochází nejen v rodinách kriminálků, alkoholiků, toxikomanů a lidí, kteří principiálně nemají zájem pracovat, ale i všude tam, kde chybí láska, pocit bezpečí, kde výchovu provází nedůslednost nebo nezdravé ochranářství nabízející dítěti vše, na co si vzpomene. Klíčovým činitelem zdravého vývoje dítěte je kvalita vztahu mezi ním a matkou, později mezi ním a otcem a samozřejmě i mezi dalšími členy rodiny.

Děti, jejichž potřeby nejsou dostatečně uspokojovány nebo které naopak

---

⁷ Němec, J. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*, Praha: Thermis, 2004, s.321

dostávají od rodičů vše, co chtějí, aniž by pro to musely cokoliv udělat, mívají často vážné problémy v komunikaci se svým sociálním okolím, chybí jim základní životní jistoty a pozitivní vzory. Těžko se, především v období dospívání, orientují v sociálních situacích, nedomýšlejí důsledky svého chování, bývají zranitelné a sociálně nevyzrálé. Jejich prožívání bývá často spojené s prázdnotou, beznadějí a často i permanentní nudou. Snahy o únik z takto depresivně laděného vnitřního světa mohou mít pro ně nepříznivé důsledky. Zpravidla náhoda rozhoduje o tom, jestli začnou užívat drogy, páchat trestnou činnost, seberealizovat se v projevech davové agresivity nebo zda zvolí jinou formu sebedestruktivního chování.(Němec, 2004)

4 UKONČENÍ ÚSTAVNÍ VÝCHOVY

Než klient opustí ústavní výchovu musí se tento akt s předstihem šesti měsíců hlásit příslušnému obecnímu úřadu. Důvodem je nutnost převzetí takového klienta sociálním kurátorem, který by mu měl nadále pomáhat. Právní úprava v České republice není v tomto případě zcela optimální. „*Sociální kurátor pro mládež i sociální kurátor pro dospělé mají sice ze zákona povinnost tohoto klienta v dětském domově navštěvovat a po jeho propuštění mu pomáhat (k tomuto účelu dokonce zřizují síť sociálních služeb), ale sociální kurátor pro dospělé zůstává pro mladé lidi, kteří odcházejí z ústavní výchovy, většinou cizí osobou.*”⁸

V České republice je několik organizací, které se pomocí podpůrných programů snaží ulehčit situaci dětem z dětských domovů, které ukončují ústavní výchovu.

4.1 Rozmarýna

Vizí obecně prospěšné společnosti Rozmarýna je poskytovat ohroženým dětem a mladým lidem takovou podporu, která jim pomůže dosáhnout dobré kvality samostatného života a nezávislosti na sociálních službách.

Posláním společnosti je, aby mladí lidé bez rodinného zázemí, kteří se musí postavit na vlastní nohy, byli samostatní a odpovědní za svůj život.

---

⁸ <http://www.plzensky-kraj.cz>

Program ZA RUKU

Předáváme dětem z dětských domovů informace, snažíme se předcházet problémům, společně předpokládat co je čeká a představovat si, co znamená začínat svůj samostatný život.

– projekt Komunita

Volnočasové, kulturní, sportovní či tématické akce, které připravují a zpravidla o víkendu pořádají děti a lidé z Rozmarýny, dětského domova a místní komunity. Cílem je podpora spolupráce dětského domova s obcí, aktivního trávení volného času a začleňování do společnosti.

– projekt Klub SAMOfor

Pravidelný klub pořádaný v dětském domově, který pro děti školního věku zajišťuje dvojice lektorů. Cílem je pomocí zážitkových aktivit a technik skupinové práce rozvíjet sociální a komunikační dovednosti dětí a vztah k sobě i druhým.

– projekt Za SAMOstatností

Roční kurz určený mladým lidem z dětských domovů, který jim skrze zážitkové workshopy a návštěvy v organizacích pomáhá připravit se na odchod do samostatného života. Cílem je nejen získání klíčových znalostí ohledně práce, bydlení, financí atd., ale především nácvik jejich uplatňování.

Program RUKU V RUCE

Pomáháme mladým lidem po odchodu z dětského domova začít žít svůj samostatný život a poskytovat jim podporu tam, kde to potřebují.

– **projekt Café Rozmar**

Tréninkové zaměstnávání nabízí mladým lidem po odchodu z ústavní výchovy dočasné zaměstnání v sociální firmě – Café Rozmar na pozicích kuchař/úklid a servírka/číšník. Cílem je umožnit získat pracovní návyky, uznatelnou praxi a sebevědomí, které využijí k získání stálého zaměstnání na otevřeném trhu práce.

– **projekt Rozlet**

Následná podpora mladých lidí opouštějících zařízení ústavní výchovy nabízí individuální doprovázení, pomoc a poradenství v počátcích samostatného života. Cílem je podpořit klienty při úsilí postavit se na vlastní nohy a zvládnout různé obtíže, od hledání práce a bydlení až po vztahy s blízkými či vyrovnání s minulostí.⁹

4.2 Nejsi sám

Posláním obecně prospěšné společnosti Nejsi sám je aktivně pomáhat dětem z dětských domovů, ale i ostatním skupinám postaveným mimo hlavní zájem společnosti, které pozornost a pomoc potřebují: seniorům, zdravotně a mentálně postiženým lidem či opuštěným a handicapovaným zvířatům nejen formou vzájemné pomoci.

„I kdybychom pomohli změnit jen jeden lidský osud, stálo naše úsilí za to...“¹⁰

---

⁹ <http://www.rozmaryna-ops.cz/index.php>

¹⁰ <http://www.nejsisam.cz>

Největší problém vyplývající z institucionální péče představují sociálně patologické jevy, které ji provázejí. Není těžké opatřit dětem například peníze, hračky, kola nebo počítače. Mnohem složitější a podstatnější je zajistit jim předpoklady pro dostatečnou sociální a profesní integraci, naučit je postarat se o sebe po opuštění dětského domova. Proto se snažíme dětem zábavnou formou přiblížit svět a každodenní život mimo prostředí dětského domova.

Projekt Propojování světů

I při sebelepší ústavní výchově děti strádají nejen po citové stránce, ale po opuštění domova narážejí i na spoustu běžných situací, které samy nedovedou řešit, protože jim chybí kontakt s reálným životem. Proto je prostřednictvím nejrůznějších aktivit seznamujeme s různým prostředím i s lidmi z pro ně „vzdáleného“ prostředí, iniciujeme setkávání s dětmi z rodin, se seniory, s mentálně a zdravotně postiženými lidmi a handicapovanými zvířaty, učíme je pomáhat druhým, atd. Část těchto aktivit je směřována tak, aby dětem napomohly při jejich následném profesním uplatnění. Z výše uvedeného je patrné, že právě profesní uplatnění a sociální integrace dětí z dětských domovů představuje u nás obrovský problém. I projekt „Propojování světů“ se snaží tomuto problému aktivně čelit.

Startovací byty

Pro děti, které opouštějí dětské domovy, je největším problémem zařadit se do života, osamostatnit se a získat obvyklý sociální status. Chceme jim pomoci získat střechu nad hlavou. Toho chceme dosáhnout rekonstrukcí starších objektů, v nichž by klienti mohli po omezenou dobu (1-2 roky) obývat malometrážní byty a zvykat si

na samostatný život. V současné době pracujeme na aktivitách, které ve svém důsledku povedou k pořízení prvního startovacího bytu pro děti z dětských domovů.

Vzdělávací projekty

Ve spolupráci s celou řadou našich partnerů máme připraveny konkrétní projekty, které dětem do budoucna zvýší šance na profesní uplatnění.

Společně se Student Agency a Sky Europe chceme pořádat studijní pracovní pobyty, které dětem umožní studovat a vycestovat za hranice.

S Policií ČR připravujeme akce, které děti seznámí s její činností a funkcí zároveň je může motivovat ke kariéře u policie, která je zajímavou alternativou při rozhodování kam dál.

Podobné akce chystáme s Armádou ČR a Městskou policií. Opět se jedná o pozitivní motivaci dětí. Chceme dát dětem šanci rozhodnout o svém povolání a být úspěšnými. Proto jim chceme zprostředkovat co nejširší spektrum oborů tak, aby si každé z nich našlo ten svůj. Plánujeme kurs modelingu a vizážistiky, kurzy a akce ze sportovní, herecké, pěvecké, výtvarné a mnoha dalších oblastí včetně grafiky a fotografie.¹¹

4.3 Sámovka - vhled

Občanské sdružení VHLED bylo založeno 3.3.2004. Cílem činnosti sdružení je poskytovat psychosociální podporu, vzdělávací a materiální pomoc sociálně

---

¹¹ <http://www.nejsisam.cz>

ohroženým dětem vyrůstajícím mimo vlastní rodinu, tj. v ústavních zařízeních, v zařízeních alternativního typu nebo v náhradní rodinné péči.

Prostřednictvím vhodných terapeutických, vzdělávacích a poznávacích aktivit chceme této skupině dětí a dospívající mládeže nabídnout možnost získání a ověření si nových sociálních dovedností i vědomostí, které mohou v budoucnu přispět k jejich snadnějšímu společenskému začlenění i individuálnímu rozvoji.

Plnoleté mládeži, která již ústavní zařízení opustila, chceme usnadnit vstup do „dospělého“ života nabídkou prvního samostatného bydlení s doprovázením sociálním asistentem.

Projekt SOS18

Projekt SOS18 – Příprava na samostatný život je určený mladým lidem vyrůstajícím v dětských domovech, kteří budou v průběhu následujících dvou let vstupovat do samostatného života. V průběhu 1,5 roku se uskuteční 8 setkání. Setkání budou 3-4 denní, navazující na sebe a postupně rozvíjející praktické dovednosti a znalosti potřebné pro úspěšné zvládnutí vstupu do samostatného života.

Cíle projektu

- získat praktické dovednosti potřebné při hledání zaměstnání, zajišťování vlastního bydlení a domácím hospodaření
- vést k samostatnému a odpovědnému jednání
- posílit sebevědomí postavené na znalostech svých silných stránek, které mohou být rozvíjeny
- osvojit si základní pravidla etiky a společenského chování

- poznat svá Lidská práva a učit se s nimi zacházet

Startovací bydlení

Startovací byty jsou určeny zejména mladým lidem odcházejícím z dětských domovů – studentům, uchazečům o studium nebo těm, kteří již pracují a mají zájem si zvýšit své vzdělání nebo kvalifikaci, případně hledají zaměstnání s dlouhodobější perspektivou.

Startovací bydlení nabízí doprovázení při cestě k samostatnosti:

- pomoc při řešení každodenních problémů s podporou průvodce
- podporu při jednání na úřadech, pomoc při vyřizování dávek sociální péče, státní sociální podpory apod.
- pomoc při získávání nových dovedností a podpora rozvoje osobnosti
- pomoc při řešení další bytové situace a hledání zaměstnání
- nabídka podpory a pomoci i po odchodu z Centra “Sámovka” – možnost využívat Centrum jako kontaktní místo
- na přání klienta možnost využít pomoci terapeuta při řešení závažnějších životních situací a osobních problémů¹²

4.4 Nadace T. Maxové

Činnost Nadace Terezy Maxové dětem je zaměřena na následující tři pilíře podpory, jimiž jsou:

---

12. <http://www.vhled-samovka.cz>

1. prevence nežádoucího odebrání dítěte z rodinného prostředí
2. podpora náhradního rodičovství
3. kompenzace nedostatků ústavní výchovy je oblast úzce spojená s podporou dětí vyrůstajících v kojeneckých ústavech a dětských domovech. Mladý člověk, který strávil většinu života v ústavní výchově, potřebuje pomoci se začleněním do samostatného života. V této oblasti je proto především podporováno vzdělání, všestranný rozvoj a také snaha dopřát těmto dětem rovné příležitosti k zapojení do samostatného života po opuštění dětského domova.¹³

Projekt Život nanečisto

Prvním stupněm projektu jsou intervence v klientských zařízeních, během nichž jsou budoucí klienti i jejich vychovatelé seznamováni formou ukázek a diskusí s principy Života na nečisto.

Ve druhé fázi absolvuje mládež z klientských zařízení (ve věku 15-25 let) interaktivní třimodulový seriál víkendových kurzů mimo prostředí dětského domova, během něhož je zkušeností a kvalifikovanými lektory, psychologové a pedagogové prakticky seznamují s nejrůznějšími rizikovými situacemi, s nimiž se pravděpodobně setkají po opuštění domovského zařízení.

Každému z kurzů předchází komunikace se speciálními pedagogy klientských zařízení a důkladná příprava týmu na konkrétní osobnosti dětí. Kurzy jsou zaměřeny na integraci ve všech oblastech společenského života – hledání práce, bydlení, zvyšování kvalifikace, pracovní i další smlouvy, rizika nezaměstnanosti, formy efektivních investic finančních prostředků atd. Klienti mají během kurzů pochopit, že

---

¹³ <http://www.terezamaxovadetem.cz>

na sobě musí intenzivně pracovat a nevzdávat se po prvním neúspěchu. Vychovatelé a lektoři pracují následně s mládeží po celý rok a jejich spolupráce je zakončena dalším kurzem.¹⁴

4.5 Centrum J.J.Pestalozziho, o.p.s.

Cílem poradenského centra je systematicky a dlouhodobě připravovat děti s nařízenou ústavní výchovou na těžkou životní situaci spojenou s odchodem z výchovného zařízení. Pracovníci se zaměřují především na rozvoj osobnosti dětí. Poradenské centrum poskytuje dětem hlavně poradenství a různé sociálně terapeutické činnosti a to na víkendových sociálně terapeutických pobytech, při návštěvách dětí v dětských domovech nebo přímo v Poradenském centru. Nejdůležitější při práci s dětmi je však navázaná důvěra mezi pracovníky a dětmi, bezpečí, podpora a otevřenost.

Nabídka služeb

- individuální a skupinová terapie (psychologická pomoc a poradenství)
- sociálně-právní poradenství (poradenství týkající se vzdělání, práce, bydlení, peněz, jednání s úřady...)
- psychologické poradenství (týká se rodiny, vztahů s ostatními lidmi, vychovateli, vrstevníky, strachu při navazování kontaktů a vztahů, osamělosti,...)
- spolupráce s výchovným zařízením

---

¹⁴ <http://www.muzydetem.cz>

- poskytování služeb zaměřených na volbu dalšího vzdělávání a povolání (pomoc při odchodu z dětského domova najít práci či bydlení)
- sociální výcvik, nácvik řešení konkrétních situací, např. žádost o zaměstnání, hledání bydlení, zásady komunikace
- zprostředkování kontaktů do jiných typů zařízení (návštěva domu na půli cesty, ubytovny, úřadů, atd.)
- spolupráce s kurátory (sociálními pracovníky z trvalého bydliště), s rodinou a s dětským domovem
- doprovázení (při odchodu z dětského domova, pomoc usnadňovat přechod do samostatného života)
- víkendové sociálně terapeutické pobyty – učíme děti zvládat problémy, zacházet se svými vlastnostmi a emocemi, učíme je komunikovat s ostatními lidmi a porozumět vztahům¹⁵

Projekt Dům na půli cesty Havlíčkův Brod

Projekt vznikl ve spolupráci s Nadací T. Maxové, která jej podpoří svým grantem. Cílem je rozvinout schopnosti bývalých chovanců z dětských domovů a umožnit jim, aby se osamostatnili a byli schopni vést samostatný život. Klienty tohoto zařízení jsou mladí lidé bez rodinného zázemí, kteří nedokáží samostatně žít a obstát v podmínkách běžného života. Mnozí z nich mají problémy (jsou osamoceni, snadno zneužitelní, mají nedostatečné vzdělání), které v případě, že nejsou řešeny, vedou k sociálnímu vyloučení.¹⁶

---

15 <http://www.otevridvere.cz>

16 <http://www.terezamaxovadetem.cz>

4.6 Šance pro budoucnost

Projekt Plzeňského kraje „Šance pro budoucnost“ komplexně řeší problém mládeže ze znevýhodněného sociálního prostředí, kam mladí lidé odcházející z dětských domovů bezesporu patří. Hlavním cílem projektu je zlepšení jejich uplatnění na trhu práce spojené s jejich sociální integrací. Projekt je financován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.

Cílovou skupinou je mládež opouštějící dětské domovy (mládež žijící ve znevýhodněném sociálním prostředí). Mládež z dětských domovů, která se bude chtít sama zúčastnit programu, bude procházet nejdříve speciálními vzdělávacími programy v dětských domovech pod vedením speciálních pedagogických pracovníků. Zde se naučí dovednostem potřebným pro samostatnou existenci, hledání a udržení zaměstnání.

Cílem projektu je vytvořit komplexní regionální nástroj pro začlenění mládeže, která odchází z dětských domovů na trh práce a do společnosti, aby si tito lidé byli schopni najít práci, udržet si práci, obstarat si bydlení a naučit se samostatné existenci.

Projekt „Šance pro budoucnost“ umožňuje mladým lidem z dětského domova spolupracovat s komunitními pracovníky, kteří jim pomáhají hledat a získat zaměstnání, začít samostatně bydlet ve startovacích bytech a naučit se tak základům samostatné existence. Tito pracovníci se částečně podílejí již na realizaci programu v dětském domově. Pro komunitní pracovníky je zásadní věcí poznat své budoucí klienty již v době jejich pobytu v dětském domově a vybudovat s klientem vztahy definované

vzájemnou důvěrou. Později klienti žijí samostatně a komunitní pracovníci s nimi pracují podle jejich individuálních potřeb. Dětský domov představuje pro tuto mládež rodinné zázemí a účast na projektu umožní simulovat rodinné podmínky i po jejich odchodu do života.¹⁷

---

¹⁷ <http://www.plzensky-kraj.cz>

PRAKTICKÁ ČÁST

Cílem této práce je zhodnocení jednoho konkrétního projektu. Vybrala jsem projekt Plzeňského kraje „Šance pro budoucnost“. Nejdříve je uveden přínos projektu a popsány zúčastněné dětské domovy. Další část by měla pomocí dotazníkové metody ověřit nebo vyvrátit několik hypotéz týkajících se zejména úspěšnosti tohoto projektu.

5 „ŠANCE PRO BUDOUCNOST“ V PLZEŇSKÉM KRAJI

Zákon o sociálně - právní ochraně dětí neumožňuje vytvořit pracovní místo pro specialistu, který by pracoval s mládeží po ukončení ústavní výchovy (zákon se vztahuje pouze na děti do 18 let věku) a ani obce tuto možnost nemají. Potřeba realizace projektu vyplývá i z dotazníkového šetření provedeného Ministerstvem práce a sociálních věcí ČR.

„Mladí lidé opouštějí dětský domov po nabytí zletilosti nebo po ukončení přípravy na budoucí povolání. Při propuštění dostanou peněžitý příspěvek, který může dosáhnout nejvýše 15 000,- Kč. I když se způsob života v dětských domovech mění tak, aby se co nejvíce přiblížil životu v běžných rodinách, po ukončení ústavní výchovy nastává mezi životem dětí z rodin a dětí z ústavní péče značný rozdíl. Je pravda, že v případě potřeby se tyto mladí lidé obracejí na ty, kteří je v ústavní péči vychovávali. Ti jim však mohou pomoci jen ve velmi omezené míře (většinou je to rada, projev empatie, apod.). Současná legislativa neumožňuje totiž další soustavnou péči za strany ústavního zařízení o mladé dospělé lidi, kteří ústavní výchovu již ukončili“.¹⁸

---

¹⁸ <http://www.plzensky-kraj.cz>

5.1 Přínos projektu

Současný systém péče o děti a mládež vyrůstající v dětských domovech neřeší období po odchodu mladého člověka z dětského domova. Část dětí se vrací do prostředí původní vlastní rodiny, kam se postupně začlení, další část se po odchodu z dětského domova nemá kam vrátit (původní rodina se rozpadla nebo je nefunkční, někteří mladí lidé odcházející z dětského domova se zpět do původní rodiny vrátit nechtějí). Zpracovatelům projektu bylo jasné, že stěžejní pro „úspěšnost“ těchto dětí ve společnosti je podmíněna „přípravou na život“ již z dětského domova, ale zejména zvládnutím přechodného období po odchodu z dětského domova. Současný systém tento přechod neřeší. Právě období osamostatňování se je neklíčovější etapou pro budoucí život.

Největším významem tohoto projektu je, že bude mládež odcházející z dětských domovů vybavena různými dovednostmi, jenž jsou potřebné nejen pro uplatnění na trhu práce, ale také ve společnosti. Tato cílená podpora pomůže bezbolestněji zahájit samostatnou existenci chovanců, končících svůj život v ústavních zařízeních. Další hodnota vzniklá z projektu, spočívá v sociálním tréninku, zaměřeném na rozvoj psychosociálních dovedností. Tyto dovednosti urychlují postupné zapojení do samostatného běžného života. Tímto aktem bude alespoň částečně snížen rozdíl mezi dětmi z dětského domova a mladými lidmi, mající rodinné zázemí. Projekt je koncipován tak, aby motivoval děti na sobě pracovat a postupně je vedl k plnému osamostatnění a z něj plynoucí zodpovědnosti. Každé dítě se musí naučit spoléhat na vlastní síly.

Základní oblasti, kterými se projekt zabýval a připravují děti na samostatný život:

- sebeobsluha - úklid, vaření, praní prádla, nákupy, udržování hygieny
- hospodaření s finančními prostředky – vytvoření vlastního měsíčního rozpočtu, založení vhodného účtu, zřízení platební karty, seznámení se s možnostmi spoření, pojištění apod.
- příprava na zaměstnání - samostatné vstávání, pravidelná a včasná docházka do školy i na pracoviště , vypracovávání úkolů do školy, aktivita v praktickém výcviku, schopnost zajistit si brigádu, získání řidičského průkazu, vědět co je pracovní smlouva a znát její důležitost
- orientace v prostředí – jízdní řády, používání prostředků hromadné dopravy
- trénink v jednání na úřadech – úřad práce, sociální odbor MÚ, vyřizování ZTP, vystavení občanského průkazu a cestovního pasu, podání žádosti o byt, zařízení připojení elektroměru v bytě, zajištění dodávky plynu a rozvodu plynu po bytě apod.
- rodinná výchova – partnerské vztahy, prevence HIV a ostatních pohlavních chorob, antikoncepce, výchova k zodpovědnému rodičovství
- rozvoj potřebných osobnostních vlastností klientů, např. sebedůvěra, vytrvalost, spolehlivost, zodpovědnost, apod.
- schopnost zařídit si byt – smlouva o bydlení, bytový řád, povinné platby, respektování základních společenských pravidel

5.1.1 DD Domino Plzeň

Dětský domov Domino realizuje již od roku 1994 rodinný způsob výchovy ve dvou osmičlenných samostatných skupinách, žijících mimo centrální budovu dětského domova v bytových jednotkách. Tyto skupiny samostatně hospodaří, nakupují, vaří, žehlí, atd. Děti tak mají možnost, stejně jako v běžné rodině, porozumět věcem souvisejícím s chodem domácnosti a získat konkrétnější představu o penězích. Výchovně vzdělávací proces zde zajišťují tři kmenové vychovatelky a dvě noční vychovatelky. Výchova v těchto rodinných skupinách se nejvíce přibližuje rodinnému soužití. Od května 2004 je rodinný způsob výchovy realizován také v centrální budově dětského domova. Po drobných stavebních úpravách se podařilo vybudovat čtyři rodinné buňky.

Součástí koncepce dětského domova Domino je rovněž projekt **chráněného bydlení**, představující 4 byty (o velikosti 1+1, 1+0, 1+1, 2+1). Toto bydlení využívají dospívající děti, kteří ještě studují nebo se jinak připravují na budoucí povolání. Na placení nájmu se podílejí sponzoři, děti finančně podporuje Nadace Naše dítě.

Významnou pomoc v rozpočtu dětského domova sehrávají příspěvky sponzorů. Například Nadace Terezy Maxové pořádá pro děti Jarmarky pro šikovné ručičky, kde děti prodávají své výrobky a zisk mohou použít pro svoje potřeby, Nadace Naše dítě podporuje talentované děti a pomáhá s realizací projektu Šance pro budoucnost, Nadační fond manželů Klausových pomáhá každoročním finančním

bonusem vybraným dětem, kterým je motivuje k sebevzdělávání a rozvíjení talentu.

Projektu „Šance pro budoucnost“ se v Dominu zúčastnilo celkem 16 dětí. Účastnily se víkendových pobytů ve startovacím bytě, kde si mohly vyzkoušet činnosti spojené se samostatným bydlením. Vždy v pátek si spolu se speciálním pedagogickým pracovníkem navrhly jídelníček na víkend, podle toho rozpočítaly přidělenou finanční částku, nakoupily suroviny a následně samostatně připravily stravu. Podle aktuální potřeby se věnovali úklidu a ve volném čase podnikaly různé kulturní nebo sportovní aktivity. Těchto víkendových pobytů se vždy účastnily dvě vybrané děti, aby se jim mohl speciálně pedagogický pracovník plně individuálně věnovat.

5.1.2 DD Horšovský Týn

Od roku 2002 se dětský domov Horšovský Týn postupně měnil na dětský domov rodinného typu. V tomto roce byl vybudován první byt pro „rodinnou skupinu“ dvanácti dětí, v roce 2003 byl vybudován v rámci druhé etapy v podkroví bývalé stodoly druhý byt pro osmičlennou skupinu. V roce 2005 byla dokončena závěrečná etapa přestavby na dětský domov rodinného typu, kdy byl vybudován byt 5+kk pro 8 dětí a v dva byty 3+kk pro 6 dětí.

Projektu „Šance pro budoucnost“ se zde zúčastnilo 11 dětí. Každou sobotu pracovala s mladými lidmi, kteří se připravují na odchod z dětského domova, speciální pedagogická pracovnice. Využívala ke své práci metodiku zvláštního vzdělávacího

programu připravovaného pedagogickou fakultou ZČU. Přibližně jednou za měsíc dojížděla do dětského domova komunitní pracovnice, která pomáhala v práci speciální pedagogické pracovníci a individuálně pracovala s mladými lidmi, kteří byli těsně před ukončením ústavní výchovy.

Dětský domov má také **chráněný byt**, který byl využíván účastníky projektu pro nácvik samostatného bydlení. Od prosince roku 2007 v tomto bytě bydlí jedna z účastnic projektu, má tak možnost učit se samostatnosti a hospodaření.

5.1.3 DD Kašperské hory

Dětský domov v Kašperských horách je domovem rodinného typu. V hlavní budově jsou čtyři velké, navzájem oddělené byty, každý z nich slouží jedné rodinné skupině o 8 dětech různého věku a pohlaví. Odloučené pracoviště je v Sušici a Chanovicích.

V lednu a únoru 2007 proběhla jednání na MěÚ v Horažďovicích a MěÚ v Sušici s cílem získat startovací byt pro účastníky projektu „Šance pro budoucnost“, kterého se v dětském domově Kašperské hory zúčastnilo celkem 18 dětí. V září roku 2007 MěÚ Sušice přidělil dětskému domovu startovací byt, ve kterém byly okamžitě zajištěny nutné úpravy i nezbytné vybavení. Poté se do bytu nastěhovala studující klientka, která se zde snažila zvládat činnosti denní potřeby, orientovat se v osobním i občanském životě. Jednou týdně se v dětském domově účastnila společného setkání s ostatními dětmi zapojenými do projektu. Speciální pedagogická pracovnice a

komunitní pracovníce byly vždy připraveny sdílet s ní její úspěchy, konzultovat případné problémy a zároveň jí nabídnout účast na různých vzdělávacích aktivitách, které by jí mohly pomoci řešit nečekané životní situace.

5.1.4 DD Nepomuk

Dětský domov rodinného typu má tři rodinné skupiny ve staré budově v Nepomuku, jedna skupina sídlí v Blovicích a poslední v rodinném domku v Oselcích. Bydlení v odloučených skupinách si děti a vychovatelé velmi chválí, tento způsob výchovy se jim ukazuje jako zatím nejlepší model ústavní výchovy.

V prosinci roku 2006 se podařilo zajistit pro jednu z účastnic projektu startovací byt v Nepomuku. Během ledna roku 2007 proběhly opravy a postupné zařizení bytu a následně se mohla dívka, i se svým přítelem nastěhovat. Sama se zde snažila zvládat činnosti denní potřeby, orientovat se v osobním i občanském životě. V případě potřeby měla vždy možnost setkat se s komunitním pracovníkem nebo speciálním pedagogickým pracovníkem. I dalších 16 dětí, které se projektu zúčastnily využívaly pomoci komunitních a speciálních pracovníků. Společně i individuálně řešily situace, kterými se mohly po odchodu z dětského domova setkat.

5.1.4 DD Planá

Do roku 2002 byl dětský domov v Plané, jako jeden z mála v ČR, domovem internátního typu. Od roku 2002 do konce roku 2009 byl umístěn v provizorních prostorách v budově dětského oddělení nemocnice v Plané. V lednu 2010 se podařilo dětský domov přestěhovat do nově zrekonstruované budovy, kde má každá rodinná skupina k dispozici vlastní byt.

Projektu „Šance pro budoucnost“ se v tomto dětském domově zúčastnilo 10 dětí. V domově byl zřízen samostatný pokoj pro nejstaršího z účastníků projektu, kde se učil samostatnosti. Pokoj si sám zařídil, naučil se prát, nakupovat a získal svoji první platební kartu. Město Planá se snaží zajistit byt, kde by se mohly děti starší 16 let učit samostatně hospodařit.

„Na začátku března jsme navštívili v rámci projektu okresní město Tachov, kde jsme se setkali s našimi vrstevníky z DD Tachov. Kromě procházky Tachovem jsme měli možnost změřit své síly v bowlingu s „tachováky“. Někteří z nás hráli tuto hru poprvé, ale vůbec nám to nevadilo a výborně jsme se bavili.

O velikonočních prázdninách jsme my nejstarší vyrazili v rámci projektu na celodenní výlet do Prahy. Cestovali jsme vlakem a po Praze jsme se pohybovali městskou hromadnou dopravou (někteří z nás jeli metrem poprvé). Kromě zážitků z metra jsme měli možnost navštívit také Poslaneckou sněmovnu Parlamentu ČR, kde nás provedl a seznámil s prací poslance pan poslanec Ing. Václav Votava, kterému za to patří naše poděkování. Poté jsme si dali teplý oběd a přesunuli se do zoologické zahrady. Tady jsme strávili několik příjemných hodin (i když byla trochu zima) a vydali jsme se opět k domovu. Na zpáteční cestě jsme sice byli hodně unavení,

ale výlet se nám moc líbil.

Hned druhý den k nám do domova přijel p. Bc. Beránek na poslední přednášku o právním povědomí. Na závěr přednášky jsme absolvovali písemný test znalostí a všichni jsme obdrželi certifikát o absolvování tohoto kurzu.

Také jsme absolvovali přednášku p. Pospíšila z Karlových Varů o sexu, vztazích a HIV, která se nám moc líbila a těšíme se, že p. Pospíšil zase někdy přijede. V posledním březnovém týdnu proběhlo závěrečné setkání všech účastníků projektu v Plzni. Zde jsme všichni dostali certifikát o absolvování celého projektu.

Projekt sice skončil, ale komunitní pracovník Honza bude do našeho domova jezdit dál a bude se nejvíc věnovat Edovi, který letos již ukončí svůj učební obor a odejde z dětského domova. Věříme, že s pomocí Honzy i dalších pracovníků z dětského domova Eda odchod do samostatného života dobře zvládne – držíme palce!¹⁹

5.1.6 DD Staňkov

Dětský domov ve Staňkově je rodinného typu. Od roku 2000 do roku 2003 probíhaly v domově stavební úpravy. Z bývalé kůlny na koks vznikla nová obytná budova a v současné době má dětský domov tři rodinné byty. Další rodinnou buňku má v Horšovském Týně, kde je umístěno 7 dětí, převážně mentálně postižených.

Projektu se v dětském domově ve Staňkově zúčastnilo 12 dětí. V roce 2006 se dětskému domovu podařilo získat startovací byt. O prázdninách roku 2006

---

¹⁹ <http://www.ddplana.cz/sance.htm>

proběhly nutné opravy a úpravy bytu a zajistilo se také jeho vybavení. V létě 2007 v něm hospodařila jedna z účastnic projektu, která je dnes již samostatná a vytvořila si vlastní rodinné zázemí. Dvěma dívkám intenzivně pomáhal při vstupu do samostatného života komunitní pracovník, čtyřem dětem pomohl najít zaměstnání, všichni v současné době bydlí mimo dětský domov.

6 KVALITATIVNÍ ŠETŘENÍ

Dotazování byly účastníci projektu ve věku 18 až 21 let, zkontaktovat se jich podařilo 15, z toho 9 dívek a 6 chlapců. Někteří z nich si zažádali o prodloužení ústavní péče dokud nedostudují, jsou tedy stále v dětském domově, někteří již z dětského domova odešli.

Pracovní hypotézy:

1. Rušení dětských domovů internátního typu a budování dětských domovů rodinného typu je správným krokem, děti jsou lépe připraveni na samostatný život.
2. Projekt dětem pomohl při jejich osamostatnění, děti jej hodnotí jako potřebný
3. Komunitní pracovník byl pro děti důležitou osobou, podařilo se mu navázat s dětmi vztah založený na důvěře.
4. Děti, které se projektu zúčastnily si po opuštění dětského domova dokázaly najít bydlení a práci.

6.1 Dotazníková metoda

Dotazník je výzkumná metoda zkoumající v písemné podobě přesně vymezený soubor názorů, zálib nebo projevů chování klienta, jež umožňuje studium jeho osobnostních charakteristik nebo dílčích rysů. Dotazník je vlastně způsob psaného

řízeného rozhovoru. Na dotazy se vyžadují písemné odpovědi. Dotazník bývá řazen do tzv. metod subjektivních. Subjektivnost dotazníku je dána tím, že vyšetřovaný zde může různým způsobem ovlivňovat své výpovědi. Může se snažit jevit společensky lepší nebo naopak horší; mohou se zde velmi nápadně ukazovat takové tendence, jako je simulace, disimulace, apod.²⁰

6.1.1 Analýza dat

Žil jsi někdy v domově internátního typu?

Ano	9
Ne	7

Myslíš si, že dětský domov rodinného typu připraví dítě lépe pro vstup do samostatného života? Jestli ano, v čem např.?

Určitě ano, naučíme se domácí práce	9
Ano, jsme více samostatní	4
Ano, uvědomím si, že nic není zadarmo	1
Jsme lépe připraveni do života	1

²⁰ Matoušek, O. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2001

Měl/a jsi obavy z budoucnosti před odchodem z dětského domova? Jestli ano, čeho si se nejvíc obával/a?

Trošku	2
Ne	6
Někdy ano	3
Ano, jestli budu mít bydlení a práci	4

Plánuješ vlastní rodinu?

Ano	11
Zatím ne	3
Jsem vdaná, mám 2 děti	1

Naučil ses díky projektu věci potřebné pro samostatný život? Jaké například?

Ano, např. jak hospodařit s penězi, jak jednat na úřadech	8
Ano	2
Ano, naučil jsem se všechno možné	2
Ne, znal/a jsem to z rodiny	2
Ano, starat se o domácnost	1

Co se ti na projektu nejvíce líbilo?

Všechno, bylo to zajímavé a užitečné	7
Příprava na budoucnost	1
Naučila jsem se nové věci	1
Víkendové pobyty ve startovacím bytě	3
Témata přednášek	3

Chybělo ti něco v projektu? Jestli ano, co?

Ano	0
Ne	15

Jsi v kontaktu se svými vychovateli?

Ano	11
Ne	1
Málo	2
S některými	1

Jsi v kontaktu se svým komunitním pracovníkem?

Ano	2
Ne	13

Jak hodnotíš spolupráci se svým komunitním pracovníkem? Důvěřoval/a jsi mu, co tě na spolupráci s ním vyhovovalo a naopak?

Vždy mi poradila a naslouchala	2
Hodně mi pomáhala, nebál/a jsem se zeptat	3
Dobře	4
Výborně	6

Jakou jsi navštěvoval školu? Dokončil jsi jí?

SOU, dokončil	5
SOU, nedokončil	3
SOU, ještě studuji	5
SOŠ, ještě studuji	2

Kde pracuješ v současné době? (2 roky po skončení projektu)

Ještě studuji	7
Jsem na mateřské dovolené	1
Nemám práci	2
V supermarketu	4
Jsem na brigádě v Albertu	1

Kde bydlíš v současné době?

U přítele	2
U rodičů	2
Ve startovacím bytě	4
U tety, strejdy	3
V dětském domově	1
V garsonce	3

Myslíš si, že by měl projekt pokračovat?

Ano	9
Myslím, že ano	2
Určitě ano. Všem to pomůže.	4

6.1.2 Sumarizace získaných dat

- 9 dětí z 15 dotazovaných prožilo část dětství v dětském domově internátního typu. Spolu s dětmi, které znají jen dětský domov rodinného typu, jsou přesvědčeny, že druhý typ je lepší, připravuje je lépe do života.
- 6 dětí odpovědělo, že nemá strach z budoucnosti až odejdou z dětského domova, dalších 9 trošku obavy má, nejvíce se strachují, zda budou mít práci a bydlení.
- Jen 3 děti zatím neplánují vlastní rodinu, jedna z dotazovaných vlastní rodinu již má.
- Jen 2 děti se domnívají, že se pomocí projektu nenaučily nové věci potřebné pro

- samostatný život, ostatní oceňují hlavně nové poznatky při jednání na úřadech, líbí se jim, že se naučily hospodařit s penězi a starat se o domácnost.
- Projekt většina označuje jako zajímavý, užitečný, nejvíce se jim líbila témata přednášek a víkendové pobyty ve startovacím bytě.
  - Všichni se shodují na tom, že v projektu jim nic nechybělo.
  - Jen 1 z dotazovaných není po dovršení 18 let v kontaktu se svými vychovateli.
  - Jen 2 z dotazovaných jsou v kontaktu se svým komunitním pracovníkem.
  - Všichni hodnotí spolupráci s komunitním pracovníkem kladně, 6 z nich výborně
  - 7 účastníků projektu ještě studuje, 5 dokončilo SOU, 3 učiliště nedokončili.
  - Z 8 nestudujících je 1 dotazovaná na mateřské dovolené, 2 nemají práci a 1 je zaměstnaný brigádně, stálé zaměstnání mají 4.
  - 1 z účastníků projektu stále bydlí v dětském domově, 7 má bydlení, které zajistil dětský domov, 7 bydlí u rodinných příslušníků nebo u přátel.
  - Všichni dotazovaní si myslí, že projekt by měl pokračovat.

6.2 Závěr dotazníkového šetření

Z dotazníkového šetření vyplynulo, že již výchova v dětském domově rodinného typu pomáhá děti připravovat na vstup samostatného života. To, že se v „rodinách“ podílejí na chodu domácnosti jim alespoň částečně simuluje skutečnou rodinu. Díky tomu některé z nich nemají obavy z toho, co je čeká po odchodu z dětského domova. Dalším důvodem může být i nereálná představa toho, co je čeká.

Naprostá většina dotazovaných považuje projekt za přínosný, všichni si myslí,

že by měl pokračovat. Děti, které se šetření zúčastnily, žijí již několik let v rodinných buňkách, kde mají možnost, nenásilně se naučit základním sociálním dovednostem, přesto potřebují po odchodu z této „rodiny“ pomoc, aby přechod do reálného života zvládly z co nejmenšími obtížemi.

Třetí hypotézu lze ohodnotit jako potvrzenou, dotazovaní jednotně hodnotí spolupráci s komunitním pracovníkem za velmi dobrou. Za dobré, ale nepovažují skutečnost, že dnem ukončení projektu téměř všichni ztrácí s tímto pracovníkem kontakt. Z odpovědí je zřejmé, že děti potřebují i nadále osobu, na kterou by se mohly obrátit pro radu, jsou proto v kontaktu s některými ze svých vychovatelů.

Na objektivní zhodnocení poslední hypotézy neuplynula ještě dostatečně dlouhá doba, jelikož velká část dotazovaných ještě studuje. Přesto nepovažují za dobré zjištění, že tři z nich neukončili SOU. Domnívám se, že po ukončení projektu a odchodu z dětského domova odešli zpět do svých biologických rodin a ztratili motivaci a potřebu učiliště dokončit.

7 ZÁVĚR

Největším problémem dětí v ústavní výchově je citová deprivace a z ní vyplývající problémy. V dnešních dětských domovech přibývají děti s mentálním postižením, děti s poruchami chování a děti s kombinovanými vadami, proto je nutné při jejich odchodu z dětského domova pomoc přizpůsobit jejich problémům. Velmi dobrým krokem je postupné přebudovávání dětských domovů internátního typu na rodinné dětské domovy. V posledních letech těchto dětských domovů výrazně přibylo, má proto stále více dětí možnost přirozené přípravy na budoucí život.

Také organizace nabízející pomoc dětem odcházejících z dětského domova plní velmi důležitou a potřebnou úlohu, zatím však nelze objektivně výsledky této pomoci posoudit vzhledem ke krátkému časovému období. Některé projekty se již snaží pomoc zaměřit správným směrem, lze tedy předpokládat, že povedou k usnadnění vstupu dětí do samostatného života. Jisté je, že každá pomoc směřující k dětem z dětského domova je potřebná a smysluplná.

Forma monitoringu a doprovodu klientů v poslední fázi ústavní péče a následně i po odchodu z dětského domova je svým způsobem nadstandardní služba, kterou existující organizace poskytující sociální služby nemohou nabídnout. Doprovod a pomoc komunitního pracovníka, vzdělávací akce speciálního pedagogického pracovníka a spolupráce dětského domova znamenají pro děti před i po opuštění dětského domova jistotu a oporu.

Projekt „Šance pro budoucnost“ byl zahájen v dubnu roku 2006 a ukončen byl po dvou letech. Jeho výsledky byly hodnoceny velmi pozitivně a proto chce Plzeňský kraj v započatém záměru pokračovat. V roce 2009 byla podána žádost o finanční

podporu pro projekt nazvaný „Krok do života“, který by měl navazovat na úspěšnou „Šanci pro budoucnost“. Jeho náplň by měla být obdobná, novinkou je fakt, že projekt bude zaměřen i na děti mentálně postižené a sociálně handicapované. Do projektu, který by měl trvat čtyři roky a je rozdělen do dvou etap, by se mělo zapojit zhruba devadesát procent mladých lidí opouštějících dětské domovy v Plzeňském kraji. V současné době se projekt nachází ve fázi hodnocení a Plzeňský kraj s napětím čeká, zda získá potřebné finanční prostředky.

8 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BALVÍN, J. *Romové a dětské domovy*. Ústí nad Labem: Hnutí R, 1997. ISBN 80-902-149-4-0

HELUS, Z. *Sociální psychologie pro učitele*. Praha: Karolinum, 1992. ISBN 80-7066-605-6

JANSKÝ, P. *Problémové dítě a náhradní výchovná péče ve školských zařízeních*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2004. ISBN 80-7041-114-7

JEDLIČKA, R., KLÍMA P., KOŤA J., NĚMEC J., PILAŘ J. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. Praha: Themis, 2004. ISBN 80-7312-038-0

LANGMEIER, J. *Psychická deprivace v dětství*. Praha: Avicenum, 1974

MATĚJČEK, Z. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Portál, s.r.o., 1999. ISBN 80-7178-304-8

MATOUŠEK, O. *Ústavní péče*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 1999. ISBN 80-85850-76-1

MATOUŠEK, O. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-473-7

NĚMEC, J. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. Praha: Themis, 2004.

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, s.r.o., 2004
ISBN 80-71-802-3

VOCILKA, M. *Dětské domovy v České republice*. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 1999. ISBN 80-902667-6-2

VOCILKA M. *Dětské domovy v České republice I*. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 1999.

RIEGER, Z. *Návrat k rodině a domů*. Praha: Portál, s.r.o., 2009. ISBN 978-80-7367-544-8

Zákon č.109/2002 Sb. *O výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních*

INTERNETOVÉ ZDROJE

<http://www.ddplana.cz/sance.htm>

<http://www.muzydetem.cz>

<http://www.nejsisam.cz>

<http://www.otevridvere.cz>

<http://www.plzensky-kraj.cz>

<http://www.rozmaryna-ops.cz/index.php>

<http://www.terezamaxovadetem.cz>

<http://www.vhled-samovka.cz>

9 PŘÍLOHY

Příloha 1

DOTAZNÍK

Vyplněno účastníky projektu

Ahoj.

Ráda bych tě požádala o vyplnění dotazníku, díky němuž bych chtěla zjistit, zda byl projekt, kterého ses zúčastnil/a úspěšný. Výsledky by měly pomoci dalším klukům a holčkám, kteří vyrůstají v dětských domovech. Dotazník je anonymní, prosím tě proto o pravdivé a pečlivé vyplnění.

1. Žil jsi někdy v dětském domově internátního typu? Jestli ano, jak dlouho?
2. Myslíš si, že dětský domov rodinného typu připraví dítě lépe pro vstup do samostatného života? Jestli ano, v čem např.?
3. Měl/a jsi (Máš) obavy z budoucnosti před odchodem z dětského domova?
Jestli ano, čeho ses nejvíc obával/a?
4. Plánuješ vlastní rodinu? Jestli ano, kdy?
5. Naučil ses díky projektu věci potřebné pro samostatný život? Jaké např.?
6. Co se ti na projektu nejvíc líbilo?

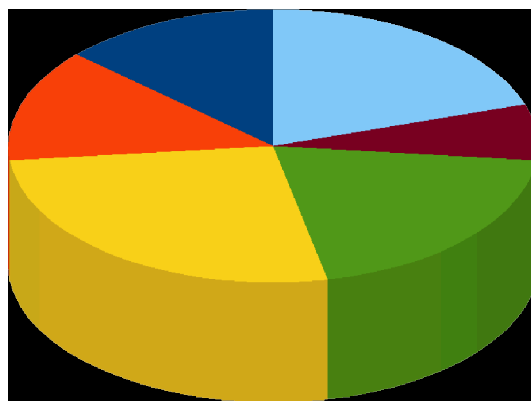

7. Chybělo ti něco v projektu?
8. Jsi v kontaktu se svými vychovateli?
9. Jsi v kontaktu se svým komunitním pracovníkem?
10. Jak hodnotíš spolupráci se svým komunitním pracovníkem? Důvěřoval/a jsi mu, co tě na spolupráci s ním vyhovovalo a naopak?
11. Jakou jsi navštěvoval školu, dokončil si jí?
12. Kde pracuješ v současné době? (2 roky po ukončení projektu)?
13. Kde bydlíš v současné době?
14. Myslíš, že by měl projekt pokračovat?

Mockrát Ti děkuji za odpovědi, vážím si tvé pomoci.

Příloha 2

Graf č.1: Bydlení účastníků projektu dva roky po jeho ukončení.

- u přítele
- u rodičů
- ve startovacím bytě
- u tety, strejdy
- v DD
- v garsonce

Graf č.2: Zaměstnání účastníků projektu dva roky po jeho ukončení.

- ještě studují
- na mateřské dovolené
- nemá práci
- v supermarketu